

*... daar staat ze dan, mijn moeder,
op de stoep van het gemeentehuis
als haar dochter trouwt:
een actrice met een hoed op...*

Inleiding

Dit jaar bestaat de Wognumse toneelvereniging De Oefenschool 150 jaar. Een mooie gelegenheid om een artikel te schrijven over een van de bekendste speelsters uit de jaren 1933-1970. Mijn moeder, Annie Kuiper-de Winkel, was niet alleen ruim 37 jaar actief als speelster van veel hoofdrollen, daarnaast voerde ze meer dan 17 jaar de regie.

Annie als kleuter van een jaar of vier.

En als puber van 19 jaar, ze vond het leuk om een mannenpak aan te trekken.

Annie en Han Kuiper, 17 april 1940.

houdschool. Daar had ze het erg naar haar zin en ze hield genoeg tijd over voor haar hobby's waaronder kleding maken en turnen. Ik heb veel gymdiploma's gevonden en zeker tot haar tachtigste maakte ze stevige fietstochten. Ook zwemmen vond ze heerlijk en toen het Molenbad was aangelegd ging ze eens per week met vriendinnen baantjes zwemmen en haalde ze haar A- en B- diploma's.

De oorlogsjaren

Annie trouwde op 17 april 1940 met Johan Kuiper, timmerman-elektricien-loodgieter. Ze gingen wonen aan de Oude Hoornseweg, tegenwoordig Raadhuisstraat. Vlak daarna brak de oorlog uit.

Annie Kuiper werd op 5 mei 1918 geboren als Anna de Winkel, dochter van Dieuwertje de Winkel-Wagemaker en Pieter de Winkel, fruitteler aan het Oosteinde 17 in Wognum. Annie genoot een onbezorgde jeugd. Haar ouders hadden het tot 1940 niet slecht. Ze pachtten niet alleen grond vlak bij het huis aan het Oosteinde, maar ook een groot stuk grond aan de Nieuweweg waar later een woning werd gebouwd voor hun zoon Klaas de Winkel. Hij zette het bedrijf jarenlang voort. Volgens de verhalen van opa en oma was Annie net een kwajongen. Het liefst wilde ze broeken aan. Als ze op zonen feestdagen haar zondagse, door haar moeder gemaakte jurkje aanhad, dan was dat aan het einde van de dag óf kapot óf het zat onder de groene en zwarte vegen. Leren vond ze maar niets en ze ging op haar dertiende, de lagere school had in die tijd zeven klassen, naar de huis-

Johan werd op 10 mei opgeroepen voor de mobilisatie en was vlak daarna nergens meer te vinden. Als je zo verliefd bent, is dat dramatisch en Annie fietste half Nederland door om hem te zoeken. Ten slotte vond ze hem terug met een groep soldaten in een school in Dordrecht. Op 5 mei 1945 was het vrede, precies op Anniës verjaardag. Wij kinderen vonden het later geweldig dat heel Nederland die dag altijd de vlag hees omdat onze moeder jarig was. Annie en Han kregen op 14 mei 1946 een dochter: Dieuwertje Anjo, roepnaam Dia, en drie jaar later op 8 mei werd hun zoon Dirk geboren. Het bedrijf maakte een flinke groei door en werd uitgebreid met een winkel in elektrische apparaten, verlichting en bestek. (Zie hierover het Jaarboek 2013: *Herinneringen aan Johan Kuiper* en het Middenstandsboek *Tot uw dienst*, 2014.)

Eerste rol

Mijn moeder kreeg het steeds drukker met de winkel en de kinderen. Dat nam niet weg dat ze haar grote hobby, het toneelspelen, met veel enthousiasme en grote inzet beoefende. In de plakboeken die ze maakte, is te zien dat ze in 1933 haar eerste rolletje bij De Oefenschool speelde. Ze was Mina, de dienstbode, in het toneelstuk *De Oom uit Amerika* en ze was toen vijftien jaar. In 1936 werd het blijspel *No. 17* opgevoerd door 23 spelers uit meer dan vijftien toneelverenigingen in West-Friesland. Annie was de enige van De Oefenschool. En ik denk dat ze vanaf deze uitvoering geïnteresseerd raakte in het regisseren van stukken. *No. 17* werd namelijk geregisseerd door dé grote stimulator van het amateurtoneel in die jaren in Nederland, Adolf Bouwmeester. Maar er waren nog anderen die professionele toneel- en regielessen gaven aan amateurtoneelverenigingen door heel Nederland. Ik herinner mij het echtpaar Teunke en Arend Hauer, de ouders van filmacteur Rutger Hauer. Mevrouw Hauer kwam eerst bij ons eten en daarna ging ze met mijn moeder naar zaal Stam om les te geven. Ik zal het nooit vergeten, Teunke Hauer zag er een beetje hekserig uit, in het zwart gekleed, gebogen, grijs haar met een heleboel pieken. Daarnaast heb ik ook de heer Gelijk Molier meegemaakt die niet alleen acteur was, lezingen en voordrachten gaf, maar in de jaren zestig ook les gaf in spel en regie. De informatie die ze tijdens deze lessen kreeg, werd in de loop van Annies toneelcarrière goed gebruikt.

Articulatie, dictie, mis-en-scène en stil spel

Dit waren de standaardbegrippen waar de spelers onder Annies leiding voortdurend mee te maken hadden. We moeten niet vergeten dat het toneelspelen, zeker tot 1970, er heel anders aan toe ging dan nu. Het was

de tijd van de brede gebaren, stemverheffing en alles heel duidelijk uitspreken, veel ruimte innemen op het toneel en daar trok je dan een dramatisch gezicht bij.

Dat zag je niet alleen bij professionals als Ko van Dijk, Ank van der Moer en Ellen Vogel, mijn moeders grote voorbeelden, maar ook bij het amateurtoneel. Als ieder jaar op 1 januari Vondels *Gysbreght van Aemstel*

Dramatische scène uit *De privé-verpleegster* 1961.

in de Amsterdamse Stadsschouwburg werd opgevoerd met Ank van der Moer en Han Bentz van den Berg, dan verzuchtte ze dat het jammer genoeg te ver weg was. Wel hebben zij en ik op een zondagmorgen uren naar de radio zitten luisteren toen het als hoorspel werd voorgelezen.

Mooiste rol

In de jaren 1953, 1954 en 1956 ging De Oefenschool maar liefst vijftien keer op tournee met het toneelstuk *Ciske de Rat*, naar het gelijknamige boek van Piet Bakker uit 1951.

Herinneringskaart tournee *Ciske de Rat*.

Ik was 8-10 jaar oud en heb er leuke herinneringen aan. Annie Kuiper speelde het secreet van een moeder van Ciske, Ma Vrijmoeth. Ze verzamelde een serie ordinaire kledingstukken, zoals een paars satijnen ochtendjas met grote bloemen - ik zie hem nog voor me, hij was afschuwelijk. Maar erger vond ik het dat er bij ons thuis geoefend werd hoe Ciske zijn akelige moeder (de mijne dus) met een dolk dood moest steken. Die dolk was een zwart buigzaam stuk rubber, dat door mijn vader zilver geschilderd was en geen kwaad kon doen.

Gouden speld

Op zaterdag 12 en zondag 13 november 1966 vierde De Oefenschool het 100-jarig jubileum. Er was voor dit jubileum gekozen voor de tragedie *Sloep Zonder Visser*, een toneelstuk dat intensieve studie vereiste. Hieraan was volgens de krant met grote toewijding gewerkt. Een extra feestelijk tintje kreeg dit jubileum toen De Oefenschool de Gouden Medaille van de NATU, de Nederlandse Amateur Toneel Unie, kreeg. Maar vooral voor Annie werd het bijzonder omdat ze de zilveren Rederijkersspeld ontving voor haar vele werk als speel-

Annie met de heer Glas van de NATU.

Foto: Fred van Poelgeest.

In 1964 speelde ik mijn eerste rolletje als vondeling in de komedie *Vadertje Langbeen*. Er waren drie jongmeisjesrollen die vervuld moesten worden. Samen met Marianne Houter en Tine Berkhout speelden wij drie vondelingen. Wij kregen van de krant een groot compliment: 'Het leuke spel van de jeugdige debutanten kreeg de waardering van het publiek.' In 1965 speelden mijn moeder en ik in het dramatische en moeilijke stuk *De dochter van de Bronnenmaker*. Ik kan me herinneren dat ik het haar tijdens de repetities behoorlijk lastig heb gemaakt want ik was zeventien en nog lang niet 'uitgepuberd'. In het jubileumstuk van 1966, *Sloep zonder visser*, speelde ze mijn grootmoeder.

Ik heb er altijd grote bewondering voor gehad dat mijn moeder naast het regisseren van toneelstukken ook nog vaak een hoofdrol had en vele bladzijden tekst uit haar hoofd moest leren. Al vanaf mijn middelbare-schooltijd wilde ze graag dat ik haar overhoorde. Ze moest immers het goede voorbeeld geven en je kon haar niet bozer krijgen dan door je rol niet te kennen. Dan maar een keer extra bij ons thuis oefenen. Ik mocht als kind onder de tafel meeluisteren als ik maar heel stil was. Niet alleen voor het oefenen van hun rol kregen de spelers extra tijd en aandacht, als er iemand problemen had dan maakte ze tijd vrij en bood een luisterend oor.

Voorzitter Kees Houter overhandigt Han Kuiper een zilveren sigarettendoos. Foto: Fred van Poelgeest.

Sloep zonder visser 1966, Annie Kuiper en dochter Dia. Foto: Fred van Poelgeest.

ster, ruim 33 jaar, waarvan dertien jaar ook als regisseuse. Van de spelers kreeg ze bovendien een zilveren kandelaar. Ook Han Kuiper kreeg, als waardering voor zijn 25 jaar lange inzet als technische man achter de schermen, een zilveren sigarettendoos.

Moeder en dochter samen, een succes?

Voor mij was *Sloep zonder Visser* de derde keer dat ik samen met mijn moeder op de planken stond.

Interview met oud-speelster Janke Houtman-Betzema

Janke vertelde me vorig jaar dat ze altijd met veel plezier toneel speelde onder leiding van Annie. 'Ik vond haar een kei van een regisseuse. Ik had veel steun aan haar aanwijzingen bijvoorbeeld hoe ik de klemtonen in de zinnen moest leggen. Maar ze was ook heel streng, "Nu repeteren, geintjes bewaar je maar voor in de pauze – stil zijn graag". Als iemand zijn tekst niet kende, was ze echt boos.' Als ik haar vraag naar haar favoriete rol in al die jaren zegt ze: 'Dat was moeder Elsie in het stuk *Kleine kinderen worden groot*, waarin ik de hele tijd op het toneel was.' Van Janke hoorde ik dat *De Oefenschool* soms optrad in bejaardenhuis Avondlicht in Hoorn. Er werd daar altijd veel gelachen omdat de spelers van buiten moesten opkomen en zelf brood mee moesten nemen!

Andere hobby's

Naast het spelen en regisseren was mijn moeder een groot dieren- en natuurliefhebster. We hadden altijd katten, heel nuttig om de muizen tussen zaagsel en houtsnippers in de werkplaats te vangen. Opa De Winkel had naast zijn fruitbedrijf ook

prachtige dahlia's en andere bloemen in zijn tuin en hij kweekte verschillende soorten fruit zoals kruisbessen, aardbeien, pruimen, peren en kersen om jam en sap van te maken. Annie kreeg de liefde voor de natuur dus van huis uit mee. Mijn broer Dirk herinnert zich nog dat ze vertelde hoe opa een periode edelweiss kweekte omdat daar veel geld mee te verdienen was.

Mijn moeder was een enthousiast deelneemster aan de jaarlijkse Floralia-tentoonstellingen en ze behaalde vaak prijzen voor de uitgedeelde 'eerste stek'. Dat was meestal een dahlia. Jaar in jaar uit werden in de herfst onze dahliaknollen uit de grond gehaald en op zolder droog bewaard. Toen zij in 2000 niet meer zelfstandig kon wonen, kreeg ik een aantal paarse en rood-met-gele-hartjesdahlia's mee naar Edam, waar ik jarenlang plezier van heb gehad.

Op al onze vakanties speurden we naar dieren in de natuur. De Veluwe was ons favoriete gebied en mijn moeder zag de hertjes en wilde zwijnen altijd het eerst, net als later in Zwitserland de hagedissen op de rivierkeien. Een heel ander soort hobby was het helpen van goede vrienden als er een baby was geboren. Dat heette vroeger 'bakeren'. Zij bleef 'haar' kindjes extra geïnteresseerd volgen.

Leuk vond ze het ook om bij bruiloften en partijen wensen te schrijven voor familie en vrienden. Soms een passend A-B-C, bijvoorbeeld 'A dat is Alie, een beste meid, maar ze verkletst wel veel van haar tijd, B is de

Annie leest met veel plezier een wens voor.

mooie bruid, wat ziet ze er vandaag toch stralend uit.'

Ik heb een mooie wens gevonden die ze schreef toen haar beste vrienden Bertus en Jo Buitink, onze meester en juf van de lagere school, in 1983 veertig jaar getrouwd waren.

Secretariaatswerk en meer

Mevrouw Buitink en mijn moeder zaten zes jaar samen in het bestuur van de Wognumse afdeling van de Nederlandse Bond voor Plattelandsvrouwen en er ontstond

een hechte vriendschap. Ze kregen het idee om ook eens met alleen vrouwen een toneelstuk op te voeren, met Annie als regisseuse. Ze kozen het toneelstuk *Acht Vrouwen*. De acht speelsters hadden nauwelijks tot geen

toneelervaring en kwamen meerdere dagen per week langs om te repeteren. Het werd een enorm succes. Dirk beschrijft dat hij als bezoeker trots was op zijn moeder die deze voorstelling tot een goed einde had gebracht. Hij heeft met haar heel veel toneeluitvoeringen van De Oefenschool bezocht en vertelt er het volgende over: 'Steevast werd aan mij na iedere uitvoering gevraagd: "En, hoe vond je moeder het?"' De leden van De Oefenschool bleven veel waarde hechten aan haar

Annie schminkt Sinterklaas voor zijn bezoek aan de o.l. school, 5 december 1985.

oordeel. De basisfouten die zich zo af en toe voordeden, waren dingen als het hele toneel benutten, het stille spel gebruiken en niet met je rug naar het publiek staan. We hadden dus samen een hobby en zijn ook naar een aantal professionele uitvoeringen van Shakespeare en Tsjechov in de Parkschouwburg te Hoorn geweest.'

Moeder heeft jarenlang eens per jaar Sint en Piet geschminkt bij haar thuis.

Vele malen ook werd ze uitgenodigd om met kerst gedichten of verhalen voor te dragen. De gedichten 'de-clameerde' ze tot op hoge leeftijd uit het hoofd.

Toneel spelen in het dagelijks leven

Dat Annie goed kon acteren kwam haar mooi van pas. Of de klanten om een bolletje of zekering in de winkel kwamen, of om een onsje spijkers in de werkplaats, ze bleef beleefd glimlachen. Ook al kwamen altijd dezelfde mensen tussen de middag of vlak na sluitingstijd. Praatte zij met de klanten gezellig West-Fries, als er vertegenwoordigers kwamen sprak ze keurig Nederlands. Soms kregen wij dan een knipoog.

Afscheid

Zo rond 1970 vond Annie Kuiper het tijd worden om te stoppen met alle werkzaamheden voor De Oefenschool, het was mooi geweest. Zij nam geen genoegen met half werk, alles moest tot in de puntjes verzorgd zijn. Bij het afscheid kreeg ze prachtige bloemen, een heel emotioneel moment. Pas 25 jaar later, in 1991 toen de vereniging 125 jaar bestond, werd Annie benoemd tot erelid en ze kreeg daarvoor een oorkonde, die in het Westfries Archief in Hoorn wordt bewaard.

In de loop van 1971 werd mijn vader Johan Kuiper op zijn 55^e ernstig ziek. Hij overleed in januari 1972 aan de gevolgen van maagkanker. Gelukkig kon Dirk nog een paar jaar thuis blijven wonen om moeder zoveel mogelijk te steunen met de winkel en de daarbij behorende werkzaamheden. Toen na twee jaar de winkel gesloten werd, was dat een zwaar en moeilijk afscheid. Een leven van samen hard werken om een goed bedrijf op te bouwen werd noodgedwongen stap voor stap afgebroken.

Een nieuwe rol

Gelukkig kwamen er weer mooie dingen op haar pad: het eerste kleinkind werd geboren op 25 juni 1972, Marco Jeroen de Boer. Een heel vrolijk en ondeugend jongetje waar ze met veel plezier op paste. Marco wilde altijd '100 nachtjes' bij zijn oma blijven. In 1975 kreeg hij een zusje, Martine José. Ze denken met heel veel plezier terug aan hun leuke, sportieve oma die overal met hen naar toe ging.

Toen Marco 12 jaar was, maakte zij met hem een reisje naar Engeland. Via een uitwisseling met Engelse Plattelandsvrouwen had zij een Engelse vriendin gekregen die ook bij haar mocht logeren met haar kleinkinderen. Ze heeft verwoede pogingen gedaan om Engels te leren, met boekjes en lp's. Zij die de toneelteksten altijd zo goed uit haar hoofd kon leren, kreeg dit nu op oudere leeftijd niet meer voor elkaar. Vanaf 2000 werd haar gezondheid minder, zij bleek de ziekte van Parkinson te hebben en na een paar lelijke valpartijen in 2002 kwam ze in verpleeghuis Lindendael in Hoorn terecht. Haar manier van praten, soms tegen de verpleegsters, verbaasde deze vrouwen regelmatig. Hoofdverpleegkundige Femke vertelde een keer over de ervaring die ze had gehad. Op een dag had 'mevrouw Kuiper' een van de meisjes op plechtige toon het cijfer 8 gegeven toen die een soort verzorgingstamen moest doen met o.a. het wassen en aankleden van de 'cliënt'. Ze hadden er met verbazing naar geluisterd, maar toen ik vertelde dat ze vroeger een heel

goed amateur-toneelspeelster was geweest, begrepen ze haar beter. Ze vonden het jammer dat ze haar spontane en meestal vrolijke persoonlijkheid niet hadden meegemaakt.

Op 26 februari 1995 was zij opnieuw oma geworden. Dirk en zijn vrouw Janan waren ouders geworden van een heel mooi jongetje met zwart haar en bruine ogen. Zij noemden hem Johan Toufic Kuiper. Johan kwam met zijn ouders mee als deze zondags op bezoek gingen naar oma. Eerst nog in de aanleunwoning bij Sweelinckhof en later in Lindendael. Hoewel ze verklaarde dat ze eigenlijk wel 'klaar was met het leven', had ze voor Johan tot bijna haar laatste dagen altijd wat speelgoed klaar staan. Meestal autootjes, soms een puzzeltje. Oma speelde mee, óók met de autootjes.

Op 2 mei 2004 overleed ze. We hebben op haar geboortedag, 5 mei, afscheid van haar genomen met een liefdevolle dienst in Schagen, vol mooie herinneringen.

Oorkonde erelidmaatschap 1991.

Oma met Dirk en Johan bij Sweelinckhof in 1998.

Haar as is bijgezet in het graf van haar man, Johan Kuiper, op het kerkhof achter de protestantse kerk in Wognum.

Aanvullingen: Dirk Kuiper, Haarlem.

Foto's: privébezit.

Marco (15) en Martine (12) met oma Annie in 1987.